

miként gondolkoznak az építészek a sorozatgyártás kontextusában, a gyár médiumának kihasználásával”,¹⁹ történetesen a Katrina utáni újjáépítés kontextusában.

A múzeum inkubátor-szerepének további előnyös vonása a megnövekedett láthatóság. Mivel a *Rising Currents* előkészítő workshopjai a múzeumban, a közönség számára láthatóan zajlottak, a közönség megtapasztalhatta az építészeti alkotás folyamatát és kommentálhatta is: a tervezés egész folyamata a kiállítás részévé vált.²⁰ A program nyitottsága azonban nem csak a közönséggel való közvetlenebb kapcsolat kérdése, de az urbanisták, építészek és designerek nagyobb léptékű tervezési folyamatokban, valamint az építészeti- és várospolitikák kidolgozásában való szerepvállalásának a kérdése is. Ez pedig kulcsfontosságú a MoMA „aktivista” programjában: „Meg akartuk mutatni, hogy a design egy gondolkodásmód, nem pedig valami, ami arra szolgál, hogy megcsinósítsunk valamit. Demonstrálni akartuk, hogy a designereknek az asztalnál kell lenniük a menü megtervezésétől kezdve, nem pedig csak az étel elfogyasztásakor vagy a róla szóló riport készítésekor.”²¹ Mindeme szándékok együttese, a szakma-, kiállítás-, környezet- és közönségpolitikai relevanciák ritka találkozása teszi emlékezetessé a *Rising Currents* projektet. A magát egy új múzeumi paradigma előhírnökeként elgondoló Department of Architecture and Design kutatási és kiállítási programja nagyon jó példa arra a változásra, amely az építészeti munkamegosztásról alkotott elképzelésekben megy végbe, különösen a gazdasági válság kirobbanása óta. A tervezői munkalehetőségek radikális csökkenése az elmúlt években új építészeti szerepvállalások kialakulását kényszerítette ki: a kutatási vagy kulturális területekkel való együttműködés különböző módozatai jelentek meg a gyakorlatban. Az építészek, urbanisták és designerek nyitása a kutatás és a kulturális produkció, valamint a különböző típusú tudományos és kulturális szereplők felé nem csak a tervezői folyamatok megnövekedett láthatóságához vagy az égető környezeti kérdések proaktívabb tárgyalásához járulhat hozzá, de a döntéshozói kultúra súlypontjait is megváltoztathatja. A természet általi fenyegetettség megnövekedése ugyanis, mint azt már régóta tudjuk, szükségszerűen a rögzült társadalmi szerepek elmozdulásának vízióját vetíti előre.

A szerző a tanulmány írásakor a Nemzeti Erőforrás Minisztérium Kállai Ernő művészettörténeti-műkritikai ösztöndíjában részesült

¹⁹ Interjú Barry Bergdollal

²⁰ A kiállítás blogját ld. http://www.moma.org/explore/inside_out/category/rising-currents

²¹ Interjú Barry Bergdollal

Varga Mátyás

Hogyan is lehet valaki műezzin?

Stefan Kaegi (CH) / Rimini Protokoll (D): *Radio Muezzin*

☛ Trafó – Kortárs Művészetek Háza, Budapest

☛ 2010. október 14., 15.

„De hát miért olyan veszélyes, hogy az emberek beszélnek, és diskurzusaik szabálytalanul sokasodnak? Hol itt a veszély?”¹

(Michel Foucault)

■ Az idei Budapesti Őszi Fesztivál keretében két estén át is láthatta a közönség a svájci STEFAN KAEGI eredetileg 2008 decemberében bemutatott darabját, a *Müezzin Rádiót*. A darab jól illeszkedik a RIMINI PROTOKOLL néven jegyzett alkotócsoport (HELGARD HAUG, Stefan Kaegi és DANIEL WETZEL) érdeklődését meghatározó „Reality Trend” (vagy „Theater der Zeit”) világába, s két korábbi nagy sikerű budapesti előadásuk (a 2006-os *Blaiberg und sweetheart19* és a 2009-es *Karl Marx: A tőke, I. kötet*) után újabb, életből vett történeteket láthattunk-hallhattunk – úgy, hogy azok mesélték el őket, akikkel megesezt.

Stefan Kaegi témaválasztása egy már-már lírainak tűnő úti élményből indul: Damaszkuszban rácsodálkozott a különféle minaretek műezzinjeinek különös akusztikai hatására, arra a furcsa „hanginstallációra”, amely az imádságra hívás idején létrejött. Hamarosan kiderült számára, hogy minden egyes mecsetnek megvan a maga műezzinje, s bár az a mozzanat, hogy a műezzin felkapaszkodik a minaret lépcsőin, hogy onnan napjában ötször imádságra szólítsa a hívőket, a mikrofonok és hangszórók bevezetése óta lényegében feledésbe merült, a jellegzetes hanghatás máig meghatározó a muszlim világ országaiban. Az is nyil-

¹ Michel Foucault: *A diskurzus rendje*, in Michel Foucault: *A fantasztikus könyvtár*, Pallas Stúdió / Attraktor Kft., Bp., 1998., 51. (Romhányi Török Gábor fordítása)

STEFAN KAEGI / RIMINI PROTOKOLL
Radio Muezzin, jelenet az előadásból, © fotó: Felvégi Andrea

vánvalóvá vált a számára, hogy Egyiptomban 2011-től, a vallásügyi miniszter rendelete alapján a 30 legszebb hangú müezzin hangját kell majd közvetíteni a rádión keresztül. (Az egyiptomi fővárosban kb. 30 ezer mecset van, s ezek müezzinjeinek többsége állami alkalmazott.) Stefan Kaegi azt kutatja, hogy Kairó müezzinjei hogyan reagálnak arra a jelenségre, amely sokuk hangját elnémíttatja? A darabban négy müezzin meséli el az életét: hogyan lett müezzin és hogy mit jelent számára a hit. Mögöttük képernyőkön látjuk fiatalkori fényképeiket, családi fotóikat, a mecsetet, ahova imára hívják a hívőket és életük egyéb színtereit. Elbeszélésükből megtudjuk, milyen összetett viszony fűzi őket az imára hívás – az *azan* – életüket meghatározó és kitöltő tevékenységéhez. Az előadás reagál a konkrét helyszínre – jelen esetben Budapestre – és arra a folyamatra is, amely a bemutató óta eltelt, vagyis arra, hogy mindaz, ami a darab születésekor még csak tervként létezett, napjainkra már részben megvalósult.

A minimalista, óriási szőnyeggel fedett színpadon frontálisan látjuk a müezzineket, akik életük hétköznapi tárgyát is magukkal hozták. Egy-egy műanyag széken ülnek – ki-ki a saját vetítövászná előtt. A négy vászon néha párhuzamosan, máskor egyetlen vetítőfelületté összeolvadva idézi meg a helyszíneket vagy személyeket.

A dramaturgia a négy müezzin történeteiből épül, amelyet időnként közös éneklés vagy a rituális gesztusok bemutatása tagol. HUSSEIN GOUDA HUSSEIN BDAWY arról mesél, hogy vakon született, ABDELMOTY ABDELSAMIA ALI HINDAWY pedig, aki villanyszerelő volt, arról, hogy egy súlyos közlekedési baleset után depresszióval küzdve kezdett el a közeli mecsetbe járni, s lett aztán ugyanott müezzin. MANSOUR ABDELSALAM MANSOUR NAMOUS viszont hivatásos müezzin, aki letette a vizsgát is, s aki – miután három évet szolgált harcosvezetőként a hadseregben – egy szegény Nílus-menti faluból Kairóba ment, ahol előbb egy pékségben dolgozott, s csak később jelentkezett müezzinnek egy minisztériumi felhívásra. A negyedik müezzin, MOHAMED ALI MAHMOUD FARAG egyike azoknak, akinek hangját a kiválasztott hangok között sugározzák a kairói minaretek hangszórói. Ő azonban – mint ezt közben a feliratról megtudjuk – a közte és a többiek közötti feszültség miatt 2009 augusztusában kivált a darabból, s alakját egyrészt üresen álló széke, másrészt egy korábbi előadás felvétele, harmadrészt pedig az őt helyettesítő (mondatait a szövegkönyvből felolvasó) fiatalember idézi meg. Mohamed sejk hivatalos koránolvasó, aki egy olyan mecsetben vezet az imádságot, ahol péntekenként 15-20 ezer ember is összegyűlik. Társadalmilag alapvetően más világból származik, mint a darabban szereplő

STEFAN KAEGI / RIMINI PROTOKOLL
Radio Muezzin, jelenet az előadásból, © fotó: Felvégi Andrea

három társa: apja is híres koránolvasó, s már kisgyerekként is reggelente az egész iskola előtt olvasta a Koránt, a családi fotókon híres focisták, politikusok láthatók. Azért hagyja abba rendőrakadémiát, a bodybuildinget, hogy koránolvasó maradjon. 2005-ben Malajziában a *47. Koránolvasó Világ bajnokságon* második helyezést ér el, s ezzel kezdetét veszi egy figyelemreméltó karriertörténet, amelynek egyik állomása, hogy napjainkban már valószínűleg Mohamed sejk hangja szól a kairói minaretekből. Mindez elég egyszerűnek tűnik, s az sem teszi sokkal bonyolultabbá a történetet, hogy egy elektrotechnikus (SAYED ABDELLATIF MOHAMED HAMMAD) elmagyarázza és modellezi, hogyan is működnek a rádióvevővel felszerelt hangszórók.

Első megközelítésben egyszerű és hiteles emberi történeteket hallunk Kaegi darabjában, amelyeken keresztül bepillantunk egy iszlám kultúra szociális és vallási dimenzióiba. A müezzinnek fizikai jelenléte, a ritusok és dallamok színpadon történő megidézése evidens módon más hatást kelt, mint azok az eszközök, amelyekkel a méltán világhírűvé lett iráni filmrendezők (pl. Abbas Kiarostami, Mohsen Makhmalbaf) vagy a nálunk kevésbé ismert, kiváló török Nuri Bilge Ceylan filmjeiben találkozhatunk. A rendezés maximálisan kihasználja a színház jelenlétre épülő lehetőségeit, a képernyők filmbemutatói (a kairói SHADY GEORGE FAKHRY és BRUNO DEVILLE felvételei) azáltal érnek el erős hatást, hogy mindvégig következetesen megmaradnak a dokumentarizmus státuszában.

Ugyanakkor érződik, hogy *Müezzin Rádió* az európai közönség számára készült, s az is tudható, hogy a kairói zártkörű bemutatót követően nem is játszották iszlám országban. Ennek ellenére a nyugati kritika nemegyszer értetlenséggel fogadta. Többször a rendező szemére vetettek, hogy nem tud kilépni a klisékből, hogy didaktikus. A *Le Monde* kritikusa például – számos hasonló törekvést felsorolva – egész egyszerűen besorolja a manapság divatos megoldások közé, amelyek a valóságból vett témákat és szereplőket visznek színpadra². A sajtóvisszhangból tehát mintha kiolvasható lenne egy kis családottság: a kritikusok – úgy tűnik – több bátorságot, több lázadást vártak volna mind az alkotók, mind a müezzinnek részéről. Nem tartják elég érdekesnek sem azt, ahogy a darab a technikai civilizáció és vallás viszonyát vizsgálja, sem azt, ahogy a müezzinnek a

² Rosita Boisseau: *La vraie vie et des vraies gens s'invitent sur les plateaux de théâtre*, *Le Monde*, 2009. október 1.

helyzetre reagálnak. Vannak, akiket a vallásos tematika kifejezetten bosszant, s az is megfogalmazódik, hogy az előadás nem súrolja-e az iszlám prozelitizmus határát, és nem sérti-e a „laicité” eszméjét. Az iszlámparát, az előítéletek felszámolásáért küzdő értelmiség körében ugyanakkor nagy rokonszenv kíséri a *Müezzin Rádiót*. Stefan Kaegi darabja az emberi dimenziók hangsúlyozásával mindenesetre távol tartja magát attól, hogy – pl. az ilyen helyzetekben nem egyszer megidézett szúfi misztika alapján – valami rejtett, közös misztikus egység sejtetésére vállalkozzék. Van egy pont az előadásban, amikor a müezzinek éneke alatt különféle arab feliratok futnak végig a négy vetítőkészleten. A szövegek azonban első látásra szokatlanul ironikusak: pl. „Szamár, kutya, színész nem látszhat a filmben”, vagy: „Az *azannal* kapcsolatban tilos a *zaj* szót használni”, „A müezzinek nem dominózhatnak a színpadon”... Csupa olyan mondat, amelyek a próbaanyagok során hangzottak el, s amelyeknek célja az volt, hogy hol az egyik, hol a másik irányból valamiféle hidat építsenek a kulturális szakadék fölé.

A budapesti előadást követő beszélgetésben a darab egyiptomi dramaturgja, LAILA SOLIMAN, aki maga is egy kísérleti színházat vezet Kairóban, világossá tette a Trafó közönsége számára is, hogy ennek a darabnak nem az az elsődleges célja, hogy társadalmi igazságtalanságokkal vagy a technika uralmával szemben vegye fel harcot. És még csak nem is olyasfajta szociologikus kíváncsiság vezérli, hogy megfigyelje, miként reagálnak a kiválasztott müezzinek arra az újfajta kvázi-színészi életre, amelyet az európai fellépések, az utazások vagy a színpadon elért sikerek sora jelent számukra. Szavaiból világossá vált, hogy az előadás szereplői részéről nem kis bátorságot követel az ilyenfajta együttműködés. A szereplés puszta tényében is van egy (vagy talán jó pár) lépés abba az irányba, hogy megfogalmazzanak valamit önmagukról egy másik kultúra számára. Sejtésem szerint Stefan Kaegi a *Müezzin Rádió*ban nem akarja megkímélni közönséget attól, hogy konfrontálódjék valami gyökeresen mással, mint amit itt, Európában társadalomról és vallásról gondolunk, s az előadás mintha lényegében arra lenne kíváncsi, mit kezdünk egy erőteljes politikai-társadalmi szerepre igényt tartó, sokkal kevésbé intellektuális vallás jelenségével, és mindazokkal a mentalitás- és szemléletbeli különbségekkel, amelyek ebből következnek. A darab a más irányba szenszibilizált európai nézők számára fontos felvetését az antropológus Jacques Maquet így fogalmazza meg: „Annyiféle valóság van, ahány hosszabb távon stabil csoportja létezik az egymással érintkező, közös tevékenységet folytató embereknek. Minden csoport megteremtí a saját valóságát.”³ S ebből az is következik, hogy már egy plurális társadalomban is többféle különböző valóság létezik, különféle „kis világok” élnek egymás mellett. A „nagy világ” összezsugorodása, a globalizáció, a kultúrák keveredése miatt azonban ezek a „kis világok” s a köztük húzóó szakadékok még nyilvánvalóbbá váltak. Stefan Kaegi fenomenológiája igyekszik megtalálni a „mindennapi valóság” közös alapját, ahol még van esélye egyfajta kölcsönös megértésnek. Kérdés persze, hogy a kultúra terén alapvetően vallási neutralitáshoz szokott európai néző mit tud kezdeni azzal a jelenséggel, amikor a politikailag is definiált vallási elem kilép a privát szférából, s a befogadó demokráciához szokott kérdezésmódja a sajátjától eltérő tabukkal szembesül. Érdekes példa erre, amikor a vak müezzin arról beszél, hogy a budapestiek megkérdezték tőle, miért nem hívhatnak nők imára (vagyis miért nem mondhatják az *azánt*). Válasza nagyon egyszerű: a Próféta sehol sem kívánja ezt a nőktől... A Trafó közönségének körében visszafogott derűtséget váltott ki ez a jámborul együgyűnek, felszínesnek vagy akár még dogmatikusnak is tekinthető válasz. Mégsem lehetünk bizonyosak abban, hogy egy más kultúrában a mi európai agyunk számára evidensnek tűnő válaszaink nem okoznának-e hasonló derűtséget, értetlenséget, s hogy nem váltanának-e ki nemegyszer még indulatot is. Mindez persze nem csak a szekularizálódott – kultúraformáló vagy kultúrafosztó – európai laikus értelmiség számára zavarbaejtő, hanem a teológiailag és filozófiailag cizellált vallási tradíciók számára is.

„A müezzinek nem színészek, csak egyszer fog-nak meghajolni; és köszönik ebbéli megértésünket” – adta a lelkesen tapsoló közönség tudtára a darab végi felirat. Hiába hessegettem, Montequieu jutott eszembe, a híres 30. levél a *Perzsa levelekből*, amelyben Rika így ír (Savval holdjának 6. napján, 1712-ben): „Párizs lakói egészen a különcködésig kíváncsiak. Amikor megérkeztem, úgy néztek rám, mintha az égből pottyantam volna: öregek, férfiak, asszonyok, gyerekek mind látni akartak. Ha kiléptem az utcára, mindenki az ablakokba tódult; ha a Tuilériákban jártam, rögtön kört formáltak körülöttem; még a nők is körém fonták százsínű szívárványukat; ha színházba mentem, tüstént száz lornyom szegeződött rám; soha még embert annyit nem bámultak, mint engem. Mosolyognom kellett olykor, ha hallottam, hogy olyan emberek, akik jóformán soha ki sem léptek a szobájukból, azt mondogatták: meg kell adni, határozottan perzsa képe van. Csodálatos! Mindenütt az arcképpemmel találkoztam, s ott díszelgetem számtalan példányban minden kirakatban és minden kandallón, annyira félték, hogy nem láttak eléggé.

Ez a nagy megtiszteltetés végül is terhemre volt; nem hittem, hogy ilyen érdekes és ritka ember vagyok, s noha nagyon jó véleményem van saját magamról, sosem képzeltem volna, hogy így földüljam egy nagyváros nyugalalmát, ahol egyáltalában nem ismertek. Elhatároztam hát, hogy levetem a perzsa ruhát és európai öltök; hadd lássam, még mindig maradt-e valami csodálni való a képemen. Ez a próba aztán megmutatta nekem, mit érek valójában. Mihelyt megszabadultam minden idegen díszől, nyomban egészen pontosan ítélték meg. Joggal panaszkodhattam szabómra, aki miatt egyetlen szempillantás alatt elveszítettem minden figyelmet és közmegebecsülést; mert egyszerűben szörnyű semmisségbe zuhantam. Néha órákig ott időztem egy-egy társaságban és rám se néztek, alkalmat se nyújtottak rá, hogy egyáltalán kinyissam a számat; ám ha véletlenül valaki tudtukra adta, hogy perzsa vagyok, nyomban susogás támadt körülöttem: ah! ah! ez az úr perzsa? Valóban különös dolog. Hogyan is lehet valaki perzsa?” (Rónay György fordítása)

Kis túlzással pedig mi is mondhatnánk, Budapest lakói is egészen a különcködésig kíváncsiak voltak két estén át a müezzinekre. Hallgatták történelmeiket, éneküket, bekukucskáltak lakásukba, beletűrtak családi fotóikba, többé-kevésbé alkalmuk nyílt megismerni problémáikat és reakcióikat is. Ha csak ennyi lett volna ez az előadás, akkor semmi esetre sem jutott volna túl a felszínes ismeretterjesztés vagy *voyeurizmus* primér szintjén, s legjobb esetben is megmaradtunk volna a szakrális szövegek, az egyszerű emberek és az egzotikus kultúrák feletti csodálkozás mesterkélt emelkedett állapotában. Az előadás azonban – megítélésem szerint – a közönségben inkább valamiféle

3 Jacques Maquet: *Az esztétikai tapasztalat, A vizuális művészetek – antropológus szemmel*, Csokonai Kiadó, Debrecen, 2003, 21.

zavart kívánt kelteni (bár érzékenyen ügyelt arra, hogy ezzel együtt a szereplőket nem zavarja össze). A sajátos „Reality”-dramaturgia részeként értelmeztem, hogy a műezzinnek nem maradtak ott az előadást követő beszélgetésen, hanem csendesen visszavonultak. A Rimini Protokoll-féle „Reality Trend”-nek ugyanis egyik célja éppen az, hogy kilépjen a színházi hagyomány („protokoll”) biztonságából, és mind az alkotó folyamat, mind az előadás érzékennyé váljék a valóság „rendezéseinek” különféle helyzeteire úgy, hogy a szereplők mindeközben megőrizhetik kívülállásukat. Stefan Kaegi darabja első körben tehát finoman kizárja a könnyen kínálkozó, kézenfekvő és divatos értelmezések sorát, ezzel párhuzamosan pedig – a néző „világát” *direkt módon* megcélózva – felveti a kulturális evidenciák viszonylagosságának kérdését. Nem áll azonban meg itt, hanem mindeközben szinte észrevétlenül elvezet a hang és megszólalás *metaforikus* értelmének felismeréséhez, a foucault-i értelemben vett hatalom és a „doktrína”⁴ sokrétű problémájához, s felveti azt a

4 Michel Foucault így ír *A diskurzus rendje* című tanulmányában: „A doktrína az egyéneket bizonyos típusú közlésaktusokhoz köti, következképpen eltiltja őket az összes többitől; viszont bizonyos típusú közlésaktusokat arra használ fel, hogy összekösse az egyéneket, ugyanakkor megkülönböztesse őket mindenki másától. A doktrína kettős uralmat valósít meg: a diskurzusokét a beszélő alanyokon, és a beszélő egyének legalábbis virtuális csoportjátét a diskurzusokon.” *i. m.*, 62.

kérdést is, hogy az emberi társadalmakat, csoportokat irányító és meghatározó diskurzusok anonimitása és személytelensége mennyiben veszélyezteti az egyéni hangot, s hogy a „hétköznapi” műezzinnek énekének nyilvánvaló fogyatékosai (és ebből adódóan az *azan* furcsa akusztikai zűrzavara) mennyiben természetes velejárója a világ sajátos „rendjének”. Mohamed sejkrről a darab végén megtudjuk, hogy a kiválasztott harminc műezzin között van, és hangját mecsetek ezreiben hallják majd, ugyanakkor őt magát eközben senki sem fogja látni, s nem titkolja, hogy ez utóbbi tény szomorúsággal tölti el... Vagyis amikor éppen a burjánzó hétköznapi elvételével a doktrína drasztikusan szabályozza az egyéni közlésaktus lehetőségeit, akkor ezt oly módon teszi/teheti meg, hogy a szokásjogra épülő tradíció hirtelen elvetése lényegében még csak komolyabb esztétikai vagy gazdasági indoklást sem kíván meg a rendelkezést hozó a hatalomtól. A *Műezzin Rádió* – a közelhozás és eltávolítás kettős gesztusával – végső soron a diskurzus és hatalom összetett viszonyrendszerébe vezet be bennünket. Mert egyrészt egy másik kultúra más evidenciáival közvetlenül és óvatosan provokál, másrészt éppen az *a priori* távolság révén segít(het) a pontosabb ítéletalkotásban. Ezek után nem nehéz megértenünk Foucault gyanúját, miszerint „minden társadalomban ellenőrzik, kiválogatják, megnevezik a diskurzus termelését, majd a termékeket újra elosztják, mégpedig bizonyos számú eljárás szerint, amelyeknek az a szerepük, hogy csökkentsék a diskurzus veszélyeit, uralmukba kerítsék véletlenszerű megjelenését, kiküszöböljék súlyos, fenyegető anyagiságát.”⁵ De itt már végképp messzire kerültünk mindenfajta egzotikumtól, kulturálisnak álcázott turisztikai kalandtól, sőt még a divatos ellenkultúráktól is, hiszen a felvetett kérdések száma jóval több annál, mint amennyit csupán egy jó előadástól elvárhatnánk.

5 Michel Foucault *i. m.*, 51.

STEFAN KAEGI / RIMINI PROTOKOLL
Radio Muezzin, jelenet az előadásból, © fotó: Felvégi Andrea

paksi képtár
www.paksikeptar.hu

VINCZE OTTÓ

Kognitív mentés

2010. november 25 – 2011. február 6.

PINCZEHELYI SÁNDOR / *Válogatás az életműből*

PÉCSI GALÉRIA | 2010. december 11 – 2011. január 23. | www.pecsgallery.hu

<p>Anselm Kiefer ● KMSKA www.kmska.be ANTWERPEN 2010. 10. 23 – 2011. 01. 23.</p>	<p>David Lynch <i>The Air is on Fire</i> ● KUNSTFORENINGEN GL STRAND www.glstrand.dk KOPPENHÁGA 2010. 09. 26 – 2011. 01. 16.</p>	<p>Arman ● CENTRE POMPIDOU www.centrepompidou.fr PÁRIZS 2010. 09. 22 – 2011. 01. 10</p>	<p>Cosima von Bonin ● WITTE DE WITH www.wdw.nl ROTTERDAM AMSZTERDAM 2010. 10. 10 – 2011. 01. 09.</p>	<p>ANGRY <i>Young and radical</i> ● NEDERLANDS FOTOMUSEUM www.nederlandsfotomuseum.nl ROTTERDAM 2011. 01. 22 – 06. 13.</p>	<p>Afterimages of life. Wladyslaw Strzeminski and rights for art ● MUZEUM SZTUKI ŁÓDŹ http://msl.org.pl/ŁÓDŹ 2010. 11. 30 – 2011. 02. 27.</p>
<p>Francis Alijs <i>A Story of Deception</i> ● WIELS CONTEMPORARY ART CENTRE www.wiels.org BRÜSSZEL 2010. 10. 09 – 2011. 01. 30.</p>	<p>THE WILD 80s ● ARKEN MUSEUM OF MODERN ART www.arken.dk ISHØJ 2010. 09. 04 – 02011. 01. 30.</p>	<p>Gabriel Orozco Saädane Afif ● CENTRE POMPIDOU www.centrepompidou.fr PÁRIZS 2010. 09. 15 – 2011. 01. 13</p>	<p>Louise Bourgeois and Hans Bellmer <i>Double Sexus</i> ● GEMEENTEMUSEUM DEN HAAG www.gemeentemuseum.nl HÁGA 2010. 09. 11 – 2011. 01. 16.</p>	<p>I z l a n d André Kertész <i>Ma France</i> ● REYKJAVIK MUSEUM OF PHOTOGRAPHY'S REYKJAVIK http://josmyndasafreykjavikur.is 2009. 09. 26 – 2010. 01. 17.</p>	<p>Litvánia Opening the Door? Belarusian Art Today ● THE CONTEMPORARY ART CENTRE www.cac.lt Vilnius 2010. 11. 18 – 2011. 01. 09.</p>
<p>Giuseppe Penone ● LE MUSÉE DES ARTS CONTEMPORAINS www.mac-s.be SITE DU GRAND-HORNŪ 2010. 10. 31 – 02. 13.</p>	<p>Christian Lemmerz ● AROS AARHUS KUNSTMUSEUM www.aros.dk ÁRHUS 2010. 10. 10 – 2011. 02. 06.</p>	<p>We Don't Record Flowers, Said the Geographer ● BÉTONSALON www.betonsalon.net Párizs 2010. 10. 09 – 2011. 01. 15.</p>	<p>The Adventure of Reality / International Realism ● ROTTERDAM KONSTHAL www.kunsthal.nl ROTTERDAM 2010. 09. 25 – 2011. 01. 16.</p>	<p>I z r a e l Overview: Israeli Video 2000–2010 ● HAIFA MUSEUM OF ART www.hma.org.il HAIFA 2010. 08. 21 – 2011. 01. 01.</p>	<p>Luxemburg Attila Csörgő <i>ARCHIMEDEAN POINT</i> ● MUDAM LUXEMBOURG www.mudam.lu LUXEMBOURG 2010. 10. 09 – 2011. 01. 23.</p>
<p>Hareng Saur: Ensor and Contemporary Art ● STEDELIJK MUSEUM VOOR ACTUELE KUNST (S.M.A.K.) www.smak.be MUSEUM VOOR SCHONE KUNSTEN www.mskgent.be GENT 2010. 10. 31 – 2011. 02. 27.</p>	<p>REFREAMING REALITY: Glimpses Into the Lowave video archive ● MUSEET FOR SAMTIDSKUNST http://samtidskunst.dk/ROSKILDE 2010. 11. 20 – 2011. 02. 27.</p>	<p>Chroniques russes ● THÉÂTRE DE LA PHOTOGRAPHIE ET DE L'IMAGE CHARLES NÉGRE www.tpi-nice.org NIZZA 2010. 10. 15 – 2011. 01. 16.</p>	<p>All Eyes on Kees van Dongen ● MUSEUM BOIJMANS VAN BEUNINGEN http://www.boijmans.nl ROTTERDAM 2010. 09. 18 – 2011. 01. 23.</p>	<p>The Moderns ● IRISH MUSEUM OF MODERN ART www.imma.ie DUBLIN 2010. 10. 20 – 2011. 02. 13.</p>	<p>Nagy-Britannia Turner Prize 2010 ● TATE BRITAIN www.tate.org.uk LONDON 2010. 10. 05 – 2011. 01. 03.</p>
<p>Csehország Gilbert & George <i>ROADS 1972–1992</i> ● DOX CENTRUM SOUČASNÉHO UMĚNÍ (CENTRE FOR CONTEMPORARY ART) www.doxprague.org PRÁGA 2010. 10. 07 – 2011. 01. 02.</p>	<p>Walton Ford ● LOUISIANA MUSEUM FOR MODERNE KUNST www.louisiana.dk HUMLEBÆK 2010. 11. 12 – 2011. 03. 06.</p>	<p>FRESH HELL / Carte blanche à Adam McEwen ● PALAIS DE TOKYO www.palaisdetokyo.com PÁRIZS 2010. 10. 20 – 2011. 01. 16.</p>	<p>Tacita Dean <i>Michael Hamburger</i> ● DE PONT MUSEUM VOOR HEDENDAAGSE KUNST www.depont.nl TILBURG 2010. 11. 27 – 2011. 01. 23.</p>	<p>The Golden Bough: Gavin Murphy ● DUBLIN CITY GALLERY THE HUGH LANE www.hughlane.ie DUBLIN 2010. 11. 04 – 2011. 01. 16.</p>	<p>Walid Raad <i>Miraculous Beginnings</i> ● WHITECHAPEL GALLERY http://www.whitechapelgallery.org/ LONDON 2010. 10. 14 – 2011. 01. 03.</p>
<p>Langhans Praha – 130 Years of Photography / One Name, One Place, One Theme ● LANGHANS GALERIE www.langhansgalerie.cz PRÁGA 2010. 10. 20 – 2011. 01. 02.</p>	<p>Észtország Estonian Art in Exile ● KUMU www.ekm.ee TALINN 2010. 09. 03 – 2011. 01. 02.</p>	<p>investigations of a dog ● MAISON ROUGE www.lamaisonrouge.org PÁRIZS 2010. 10. 23 – 2011. 01. 16.</p>	<p>Technology Requested ● NETHERLANDS MEDIA ART INSTITUTE www.montevideo.nl AMSZTERDAM 2010. 11. 27 – 2011. 02. 06.</p>	<p>Anna Ostoya <i>Autopis. Notes, Copies and Masterpieces</i> ● FOKSAL GALLERY www.galeriafoksal.pl VARSÓ 2010. 11. 05 – 12. 31.</p>	<p>Nilbar Güres <i>Window commission 2010</i> ● INIVA – INSTITUTE OF INTERNATIONAL VISUAL ARTS http://www.iniva.org/ London 2010. 12. 10 – 2011. 01. 05.</p>
<p>Jindřich Chalupecký Award 2010 ● DOX CENTRUM SOUČASNÉHO UMĚNÍ (CENTRE FOR CONTEMPORARY ART) www.doxprague.org PRÁGA 2010. 11. 04 – 2011. 01. 17.</p>	<p>Finnország PEEKABOO – Current South Africa ● TENNISPALATSI www.taidemuseo.fi HELSINKI 2010. 08. 20 – 2011. 01. 16.</p>	<p>Basquiat ● MUSÉE D'ART MODERNE DE LA VILLE DE PARIS www.mam.paris.fr PÁRIZS 2010. 10. 15 – 2011. 01. 30.</p>	<p>Joan Fontcuberta <i>Landscapes without Memory</i> ● FOAM_FOTOGRAFIEMUSEUM AMSTERDAM www.foam.nl AMSZTERDAM 2010. 11. 26 – 2010. 02. 27.</p>	<p>The Self-punishing One. Stefan Bertalan, Florin Mitroi, Ion Grigorescu. Art and Romania in the 80s and the 90s Joanna Pawlik <i>Balance</i> ● BUNKIER SZTUKI www.bunkier.art.pl KRAKKÓ 2010. 12. 15 – 2011. 01. 30.</p>	<p>Rosa Barba ● TATE MODERN www.tate.org.uk LONDON 2010. 09. 15 – 2011. 01. 08.</p>
<p>Moving Image ● FUTURA www.futuraproject.cz PRÁGA 2010. 11. 30 – 2011. 01. 30.</p>	<p>Franciaország Larry Clark <i>Kiss the Past Hello</i> Victor Alimpliev, Olga Chernysheva, Chto Delat, FFC, Nikolay Oleynikov <i>Etats de l'artifice</i> ● MUSÉE D'ART MODERNE DE LA VILLE DE PARIS www.mam.paris.fr PÁRIZS 2010. 10. 08 – 2011. 01. 02.</p>	<p>Helen Levitt <i>Un lyrisme urbain</i> ● LE POINT DU JOUR www.lepointdujour.eu CHERBOURG-OCTEVILLE 2010. 10. 23 – 2011. 01. 30.</p>	<p>Valérie Mannaerts <i>Diamond dancer</i> ● DE APPEL BOYS' SCHOOL www.deappel.nl AMSZTERDAM 2010. 12. 18 – 2010. 02. 28.</p>	<p>Katarzyna Kozyra <i>Casting</i> ● ZACHETA NARODOWA GALERIA SZTUKI www.zacheta.art.pl. VARSÓ 2010. 12. 04 – 2011. 02. 13.</p>	<p>Turner Prize 11 ● BALTIC CENTRE FOR CONTEMPORARY ART www.balticmill.com GATESHEAD 2010. 10. 21 – 2011. 01. 08.</p>
<p>Miroslav Tichý <i>Podoby pravdy / Faces of Truth/</i> ● STAROMĚSTSKÁ RADNICE (OLD TOWN HALL) www.ghmp.czPrága 2010. 12. 15 – 2011. 03. 06.</p>	<p>Si – Sindrome Italiana / la jeune création artistique italienne ● MAGASIN – CENTRE NATIONAL D'ART CONTEMPORAINDE GRENOBLE www.magasin-cnac.org GRENOBLE 2010. 10. 10 – 2011. 01. 02.</p>	<p>elles@centrepompidou / women artists in the collections of the Centre Pompidou ● CENTRE POMPIDOU www.centrepompidou.fr PÁRIZS 2009. 05. 27 – 2011. 02. 21.</p>	<p>Digital? Analogue! ● HIUS MARSEILLE / FOUNDATION FOR PHOTOGRAPHY www.huismarseille.nl AMSZTERDAM 2010. 11. 27 – 2010. 02. 27.</p>	<p>Gregory Crewdson <i>Sanctuary</i> ● WHITE CUBE (MASON'S YARD) www.whitecube.com LONDON 2010. 11. 24 – 2011. 01. 08.</p>	
<p>Nina Beier, Jití Kovanda & Marie Lund ● DOX CENTRUM SOUČASNÉHO UMĚNÍ (CENTRE FOR CONTEMPORARY ART) www.doxprague.org PRÁGA 2011. 01. 14 – 03. 28.</p>	<p>Who are you, Peter ? ● ESPACE CULTUREL LOUIS VUITTON www.louisvuitton.com/ espaceculturel PÁRIZS 2010. 10. 01 – 2011. 01. 09.</p>	<p>MOEBIUS-TRANSE-FORME ● FONDATION CARTIER www.fondation.cartier.com PÁRIZS 2010. 10. 12 – 03. 13.</p>	<p>Valérie Mannaerts <i>Diamond dancer</i> ● DE APPEL BOYS' SCHOOL www.deappel.nl AMSZTERDAM 2010. 12. 18 – 2010. 02. 28.</p>		
<p>Dánia Anselm Kiefer ● LOUISIANA MUSEUM FOR MODERNE KUNST www.louisiana.dk HUMLEBÆK 2010. 09. 10 – 2011. 01. 09.</p>	<p>Mondrian / De Stijl ● CENTRE POMPIDOU www.centrepompidou.fr PÁRIZS 2010. 12. 01 – 2011. 03. 21.</p>	<p>Hollandia Nan Goldin <i>Poste Restante</i> ● NEDERLANDS FOTOMUSEUM www.nederlandsfotomuseum.nl ROTTERDAM 2010. 10. 02 – 2011. 01. 09.</p>	<p>Valérie Mannaerts <i>Diamond dancer</i> ● DE APPEL BOYS' SCHOOL www.deappel.nl AMSZTERDAM 2010. 12. 18 – 2010. 02. 28.</p>		

A Vasarely Múzeumban (Budapest, III., Szentlélek tér 6.) 2011. január 6.-ig látható az OSAS *Pont, vonal mozgásban* c. kiállítása

VESNA KOVACIC
 Piktoplastik

Yang Mao-Lin - Jataka Tale of Extraordinary Love, Vairadhara (detail)

「台灣響起」 TAIWAN CALLING

超隱自由 難以名狀之島

**A SZABADSÁG FANTOMJA
THE PHANTOM OF LIBERTY
MŰCSARNOK
2010.12.17-2011.02.13.
www.mucsarnok.hu**

**HATÁRTALAN SZIGET
ELUSIVE ISLAND
LUDWIG MŰZEUM
2010.12.17-2011.03.06.
www.ludwigmuseum.hu**

Támogatók és együttműködő partnerek | Supported by and in collaboration with

